

CZU: 327.84 + 355.40

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6565480>**ANALIZA DE INTELLIGENCE VERSUS ANALIZA DE SECURITATE NAȚIONALĂ****Maria PROCA***INIS „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”*

„Analiza de intelligence” sau „analiza informațiilor” este, deocamdată, o întrebare fără răspuns în literatura de specialitate, unii specialiști în domeniu optând pentru (1) stabilirea unui semn de egalitate între analiza informațiilor și analiza de intelligence ca domeniu de studiu privind problematicile de securitate națională, alții, însă, (2) pledează pentru definirea „analizei de intelligence” drept un demers specializat de cunoaștere asupra problematicilor de securitate națională, ca parte componentă a domeniului analizei informațiilor, iar unii (3) apreciază termenul „analiza de intelligence” ca proces orientat spre elaborarea de cunoștințe acționabile, specific nu doar instituțiilor guvernamentale (de securitate națională), dar și celor private. Astfel, analiza de intelligence s-a extins dincolo de hotarele activității de intelligence clasice, chiar dacă a luat naștere anume în acest mediu, raportându-se, actualmente, și mediului privat. Pentru evitarea oricărui confuzii în utilizarea conceptelor abordate, propunem termenul „Analiză de securitate națională” ca definire a domeniului și procesului de activitate al analiștilor ce activează în structurile statale abilitate cu competențe în domeniul asigurării securității naționale, inclusiv, ca titlu de disciplină academică aplicativă, specifică procesului de formare profesională a analiștilor de informații angajați în instituțiile guvernamentale și din perspectiva ca funcția de analist pe viitor să poată fi raportată la un standard ocupațional național – cel de „analiză a informațiilor”.

Cuvinte-cheie: *analiza de intelligence, analiza informațiilor, analiza de securitate națională.*

INTELLIGENCE ANALYSIS VERSUS NATIONAL SECURITY ANALYSIS

“Intelligence analysis” or “informational analysis” meanwhile is a no-answer question in specialized literature. Some experts define it as (1) establishing a sign of equality between information analysis and intelligence analysis, both as a field of study on national security issues, while others plead for the following definition (2) “intelligence analysis” as a specialized approach to knowledge on national security issues and also a component of the field of information analysis. Meantime, some specialists appreciate the term (3) “intelligence analysis” as a process aimed at developing actionable knowledge, specific not only to government institutions (national security), but also to private ones. Thus, “intelligence analysis” has expanded beyond the confines of “classical intelligence” even though it was born in this environment and is currently being reported to the private sector. To prevent any possibility of confusion in the use of those concepts, we propose the following term: “National Security Analysis”. It will define the field and the active process of analysts working in national organizations with competencies in ensuring national security. Also, it will include the applicable academic discipline specific to the process of professional training of information analysts employed in governmental institutions and in addition, from the perspective that the position of the analyst in the future can be related to a national occupational standard, of “information analysis”.

Keywords: *intelligence analysis, informational analysis, national security analysis.*

Realitățile timpului în care trăim ne conving zilnic că unica normalitate constantă este riscul și schimbarea, care vin la pachet cu variabile diferite în ce privește: mediul, viteza, timpul, arealul, domeniul etc., și impactul pe care ar putea să-l producă. Situații ce solicită soluții multifuncționale, abordări sistematice multidisciplinare bazate pe un management eficient al informației. Soluționarea problemelor de securitate a impus dezvoltarea managementului informațional din punctul de vedere al identificării și diagnosticării riscului/ pericolului, a cauzelor generatoare și evidențierea resurselor optime ce pot fi alocate la momentul oportun în baza managementului eficient al cunoașterii, a cărei componentă este și analiza informației. Toate acestea au făcut ca secolul XXI să fie apreciat de mulți specialiști ca Eră a cunoașterii.

Scopul studiului dat constă în prezentarea unui demers conceptual raportat la disciplina analitică ce ar urma să fie integrată în șirul disciplinelor speciale necesare în formarea ofițerilor analiști ce activează în instituțiile guvernamentale cu atribuții în domeniul asigurării securității naționale. Reconceptualizarea termenului de definire a activității analitice (analiza de intelligence versus analiza de securitate națională) într-un serviciu special ține de etapa de căutare și adaptare nu doar a activității analiștilor de informații la schimbările continue ale mediului de securitate în condițiile modernității, dar și a conținutului procesului de instruire a analiștilor în calitate de grup delimitat din punct de vedere profesional în baza unor standarde de calificare națională.

Actualmente, literatura de specialitate în limba română abundă prin utilizarea termenului de intelligence, preluat din literatura anglo-americană și utilizat într-un șir de sintagme: intelligence național, intelligence guvernamental, intelligence militar, intelligence acționabil, intelligence privat, intelligence de afaceri, intelligence competitiv, intelligence strategic, intelligence politic, activitate de intelligence, instituții de intelligence, produs de intelligence, proces de intelligence, analiza de intelligence etc. Situația creată este o consecință a lipsei unui echivalent în limba română a termenului „intelligence” ce i-ar reflecta sensul pentru care este utilizat în engleză. Deși există o varietate de accepțiuni ale termenului dat, totuși, nici mediul academic, nici profesioniștii din domeniul securității naționale nu au ajuns la un concept recunoscut și acceptat de ambele părți. Deocamdată, literatura de specialitate în limba română nu prezintă un termen unic vizavi de denumirea procesului de analiză ca etapă și componentă importantă de transformare a informațiilor în cunoaștere în cadrul instituțiilor guvernamentale cu competențe în domeniul asigurării securității naționale. Credem că, indiferent cum este denumit acest proces în cadrul unui serviciu special: analiza informațiilor sau analiza de intelligence, rolul acestei activități este foarte bine definit, ceea ce este prioritar pentru practicieni. Studiile apărute vorbesc de existența unor viziuni / opinii ale autorilor în raport cu denumirea procesului de analiză într-un serviciu special, fiecare dintre acestea având valoarea sa în fundamentarea domeniului de analiză a informațiilor, și ca disciplină de studiu academică și ca gen de activitate profesională.

Valențe ale intelligence-ului contemporan

Evoluția societății umane în era tehnologiilor informaționale și a globalizării a influențat profund domeniul de intelligence, care în mod clasic se considera a fi apanajul serviciilor de informații. Cu toate acestea, cunoscutul specialist în domeniul informațiilor și diplomat român G.C. Maior (2010) menționează:

„Se poate afirma că toate încercările de a construi o teorie a intelligence-ului cu valoare universală, similară teoriilor în științele politice, sociale sau relații internaționale, au eșuat până în prezent” [1, p.32].

Liantul ce unește termenii cu referire la „intelligence” menționați în debutul acestui studiu este cea cunoaștere specifică sec.XXI, ce reprezintă capacitatea de a înțelege realitatea prezentă, în baza unor informații specifice (ca domeniu și mod de colectare) și a unor estimări, dar și capacitatea de a sprijini acțiunile factorilor decizionali pentru a modela realitățile de interes ulterioare. Dacă la etapa inițială, „intelligence” era apreciat ca fiind „informație” în primul rând, deoarece era dificil de obținut, iar serviciile de informații aveau obligațiunea de a colecta cât mai multă informație secretă veridică, actualmente termenul „intelligence” este mult mai larg.

Realitatea modernă impune societății și statului apelarea eficientă nu doar la managementul informațiilor, dar și la cel al cunoașterii, ca particularități distincte ale intelligence-ului contemporan. Aceste caracteristici ale intelligence-ului au produs o modificare de conținut a însuși termenului inițial și o extrapolare a acestui concept către domeniul privat, în sectorul afacerilor și cel competitiv, paralel cu utilizarea sintagmelor „analiza de/in intelligence”, ca concepte de delimitare a activității de analiză a informațiilor în serviciile speciale. Considerăm că această tendință creează confuzii conceptuale privind particularitățile activității pe care trebuie să o presteze analiștii din domeniul informațiilor ori contrainformațiilor ca structuri ce au menirea de a asigura securitatea națională a unei entități statale în comparație cu analiștii din intelligence-ul privat.

Se consideră că termenul „intelligence” a apărut ca o componentă a domeniului militar (military intelligence) – dimensiune orientată spre oferirea de informații circumscrise unor fenomene precum conflictele armate și capabilitățile militare ale inamicului. Sun Tzu în cunoscuta sa lucrare „Arta războiului” remarcă:

„...dacă prințul luminat și generalul avizat înving inamicul de câte ori trec la acțiune, dacă rezultatele lor depășesc pe cele obișnuite, aceasta se datorește informării prealabile. Ceea ce se numește „informare prealabilă” nu provine de la spirite, nici de la divinități, ... ea trebuie obținută de la oamenii care cunosc situația inamicului” [2, p.107].

Informarea prealabilă a suveranului despre starea economică, politică, spiritul, strategia și tactica inamicului permitea acestuia să ia deciziile cele mai favorabile pentru statul său. Pentru orice reușită, decidentul militar ori statal avea nevoie de informații valide, actualizate despre capacitățile, strategia, poziția și tacticile inamicului. Sun Tzu accentuează că o decizie avantajoasă poate fi luată doar în baza unor informații relevante obținute din surse credibile. Michael Herman (1996), fost ofițer de informații britanic și ex-profesor la Colegiul Regal din Londra, în lucrarea „Intelligence power in peace and war”, scrie:

„Intelligence ca ansamblu al instituțiilor specializate datează numai din a doua jumătate a sec. XIX. Dar ca informație și știre/noutate – în accepțiunea dată de dicționarul limbii engleze, era folosit din

sec. al XV-lea însemnând „cunoașterea anumitor evenimente prin comunicarea de către cineva ori prin obținerea de la cineva, în special din domeniul acțiunilor militare”” [3, p.9].

Herman specifică că intelligence ca informație a existat din perioada apariției guvernelor, la fel ca și intelligence-ul secret, însă ca instituție specializată a fost inovația perioadei victoriene. Controlul asupra colectării și evaluării informațiilor făcea parte din arta de guvernare și cea de conducere militară [3, p.15]. La acea etapă, intelligence-ul reprezenta obținerea de informații secrete, în special informații cu relevanță militară despre intențiile, posibilitățile și acțiunile unui inamic real ori potențial, care ulterior erau furnizate decidenților militari și statali. Astfel, termenul „intelligence” s-a conturat prin asocierea sa cu activitățile secrete ale guvernelor, particularitate ce va rezista în timp ca una fundamentală.

Cunoscutul analist și teoretician american Sherman Kent (1949), director al Office of National Estimates din cadrul CIA, considerat părintele intelligence-ului strategic american, la scurt timp după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, prezintă trei valențe caracteristice termenului „intelligence”: cunoaștere, activitate, organizație.

„Intelligence reprezintă acea cunoaștere (knowledge) pe care trebuie să o posede statul nostru cu privire la alte state, în scopul asigurării că lipsa acesteia nu se va constitui într-o cauză, nu va afecta sau va duce la eșecuri datorită factorilor de decizie politici și militari care au acționat și planificat activitățile fiind influențați de ignoranță. În același timp, intelligence este o organizație specifică în care lucrează oameni ce urmăresc un tip special de cunoaștere. Intelligence este sinonim și pentru activitatea pe care organizația o îndeplinește” [4, p.3, 69, 151].

Prin urmare, intelligence înseamnă date și informații obținute în mod oficial ori secret dintr-un mediu advers, în scopul îmbunătățirii stării de securitate a statului, fiind atributul activității organizațiilor guvernamentale ce au ca obiectiv elaborarea unei astfel de cunoașteri pentru factorii de conducere statali, necesară la fundamentarea deciziilor în planul securității naționale. În privința valențelor semantice ale termenului „intelligence”, în limba engleză, Kent a menționat că dificultatea de bază este legată de natura acestui cuvânt, care a ajuns să semnifice inclusiv produsul activității persoanelor angrenate în intelligence. Această stare de fapt va permite perpetuarea interpretării multidimensionale a semnificației termenului „intelligence”.

Cunoscuta sintagma „informația este putere” rămâne a fi validă și în perioada bipolarismului politic al relațiilor internaționale, atunci când obținerea unei informații valoroase era extrem de dificilă. Decidenții politici așteptau de la serviciile de informații să le ofere fapte, dovezi despre intențiile sau puterea inamicului, despre slăbiciunile unui lider politic, despre evoluțiile economice dintr-un anumit stat, pe baza cărora puteau cântări efectele politicilor proprii de securitate [5, p.30]. Intelligence nu substituie termenul „informație”, ci îl integrează în sine, deoarece informația primară/datele brute constituie materia primă colectată, prelucrată, evaluată, interpretată, utilizată în elaborarea cunoștințelor despre intențiile adversarului, posibilitățile și probabilitățile de acțiune ale acestuia într-un context sau altul.

Distingerea dintre „informație” și „intelligence” se face în baza modului de obținere și utilizare a datelor și informațiilor și în scopul folosirii acestora. Astfel, intelligence este apreciat ca fiind acea valoare acțională dedusă din informațiile brute avute în posesie, după prelucrarea și analiza acestora, în scopul de a ghida/sprijini deciziile beneficiarului statal ori instituțional pe dimensiunea securității naționale. Pentru ofițerii serviciilor de informații, conceptul de intelligence este mult mai vast decât pare la prima vedere, remarcă G.C.Maior (2010): „El include nu doar studierea realităților, identificarea riscurilor și amenințărilor, ci are și valențe acționale dincolo de cele legate direct de informațiile obținute din surse secrete – în acest sens intelligence-ul este în primul rând o „armă” a statului în prevenirea și contracararea unor amenințări la adresa intereselor sale” [1, p.21-22]. Anume de pe poziția serviciilor speciale ca structuri specializate ale statului în obținerea de informații de securitate națională și protecția acestora s-a dezvoltat și perfecționat procesul managementului informațiilor și cunoașterii, numit ciclul de intelligence. Pe lângă rolul de elaborare a unei viziuni asupra realității problemei cercetate, ciclul de intelligence permite, în funcție de context și în baza unor norme proprii, să se determine gradul de certitudine, utilitatea și importanța informațiilor colectate în argumentarea unei strategii, tactici ori operațiuni.

Indiferent de valențele semasiologice ale termenului „intelligence” – informația primară colectată de ofițerii de informații, instituția în care activează ofițerii, activitatea prestată de ofițerii operativi și analiști, cunoașterea produsă de către aceștia în vederea fundamentării deciziilor autorităților statale pe domeniul securității naționale – „intelligence” reprezintă și procesul prin care informațiile primare sunt achiziționate, transformate,

transmise, evaluate, analizate și diseminate ca produse finale pentru factorii de decizie. Indiferent câte etape ale ciclului de intelligence scot în evidență diverși autori, toate se integrează în următorul model de intelligence ca bază a cunoașterii într-un serviciu special, demarând de la situația de pericol care se impune a fi soluționată și pentru care se cere o cunoaștere suplimentară, specializată, și se caracterizează prin *patru etape* de bază: a) asigurarea informațională, b) asigurarea analitică, c) diseminarea produsului analitic și adoptarea deciziilor; d) realizarea deciziilor adoptate și feedback-ul. Chiar dacă se pare că rolul serviciului special s-ar finaliza la etapa diseminării produsului analitic în termeni oportuni factorilor decizionali, totuși valoarea activității de colectare și analiză a unui serviciu special se va vedea în utilizarea practică eficientă a avertizărilor emise de către serviciile de intelligence, în prevenirea și contracararea pericolelor la adresa securității naționale [6, p.71].

Având ca obiectiv furnizarea de cunoștințe veridice, relevante și utile pentru adoptarea unor decizii cu privire la circumstanțele unui pericol ori risc ce ar putea afecta valori naționale, *abordarea clasică a intelligence-ului relevă raportarea termenului la:*

- ✓ *informația secretă privind capacitățile adversarilor și potențiale riscuri, amenințări;*
- ✓ *agențiile specializate în colectarea și analiza acestor informații;*
- ✓ *activitatea personalului angajat în aceste instituții;*
- ✓ *procesul de colectare, procesare, analiză a informațiilor relevante pentru securitatea națională;*
- ✓ *produsul analitic (cunoașterea/ knowledge) elaborat pentru fundamentarea deciziilor factorilor guvernamentali în termeni acționabili;*
- ✓ *secretizarea ca particularitate de protecție a conținutului activității, persoanelor și produselor;*
- ✓ *securitatea națională ca nucleu în jurul căruia s-au creat dimensiunile enumerate.*

Totuși, în literatura de specialitate predomină și ideea conform căreia „intelligence” înseamnă cunoaștere, fără a se preciza, însă, cine este furnizorul acestei „cunoașteri” și cui este direcționată. Cunoscutul specialist român în domeniul informațiilor G.C.Maior (2010), despre care am menționat și mai sus, remarcă:

„Conceptul de intelligence poate fi înțeles atât ca o știință, din zona științelor destinate politicilor și strategiilor guvernamentale, dar și ca o colecție de tactici, mecanisme și tehnici concrete puse în slujba unor politici publice și derivate dintr-o abordare pluridisciplinară – undeva la intersecția dintre studiile de securitate, sociologia relațiilor internaționale, teoriile războiului și păcii, teoriile legate de evaluarea riscurilor” [1, p.22].

Altfel spus, obiectivul fundamental al muncii de intelligence este de a produce cunoașterea interdisciplinară și multidisciplinară pentru fundamentarea tacticilor și strategiilor diverșilor subiecți. Dacă în trecut tratarea științifică a informației sub imperativul conceptului de intelligence era în exclusivitate obiectul activității organismelor specializate (instituțiile guvernamentale – serviciile secrete), astăzi acest tip special de management al cunoașterii este guvernat și direcționat de conceptul de intelligence inclusiv în instituții private [7, p.19]. Particularitate remarcată de mai mulți autori în domeniu. Astfel, experții americani Abram N. Shulsky și Gary J. Schmitt (2008) pe probleme de securitate națională specifică:

„...deoarece nu numai guvernele, ci și alte tipuri de organizații acționează într-un mediu caracterizat de competitivitate, conceptul de servicii de informații poate fi aplicat și în cazul acestora. Spre exemplu, unii cercetători extind conceptul și asupra corporațiilor de afaceri, considerând că implică „informații organizate” menite să satisfacă nevoile strategice unice ale unei întreprinderi. În mod similar, se poate vorbi despre o activitate de culegere de informații în cadrul unui partid politic sau al unei campanii, în încercarea de a afla ce plănuiește opoziția” [8, p.26].

Autorul ucrainean V.Kurillo la fel accentuează că activitatea de informații este specifică subiecților ce aplică metode și mijloace speciale în scopul obținerii informațiilor privind intențiile, planurile și măsurile adversarului (state străine, concurenți) care potențial sau real amenință securitatea obiectului apărat (stat, organizație, firmă privată) [9, p.193].

Cu evoluția timpului, „intelligence” a început să semnifice un element-cheie al activităților și operațiunilor pentru orice stat, instituție, corporație și chiar individ. Volumul informațional imens, diversificarea și extinderea tipologiei riscurilor care au ca sursă nu doar un potențial adversar în persoana unui stat străin (modelul clasic de intelligence), dar și procesele tehnologice, realizările economice, modul de trai al individului și societatea riscului în care evoluează societatea modernă, au determinat apariția unor centre de analiză (nu doar statale dar și private) specializate în furnizarea de cunoaștere practică privind prevenția sau răspunsul la

riscurile și amenințările de sorginte diferită. În intelligence se produce o mutație spre extensie și înglobarea în concept nu doar a cunoașterii ce ține de domeniul securității naționale, dar a oricărei cunoașteri elaborate în baza unor informații prelucrate și evaluate. Produsul final este destinat pentru soluționarea practică a unei probleme /realizarea unui interes și diseminat decidenților guvernamentali ori privați.

Observăm că termenul „intelligence” în sensul descrierii interpretărilor conceptuale la etapa inițială reflectă activitatea agențiilor de informații, ulterior, însă, a devenit un termen ce descrie, inclusiv, procesul de elaborare a cunoașterii în anumite instituții private, motiv pentru care unele surse bibliografice clasifică intelligence-ul ca fiind: guvernamental și privat. Intelligence-ul privat constă în desfășurarea activității de intelligence la nivelul companiilor, în vederea păstrării competenței pe piețele de profil, a obținerii sau menținerii accesului la resurse [10, p.46]. Încă la mijlocul secolului trecut Kent (1949) afirma că

„...intelligence este mai mult decât o ocupație, ... acesta devenind în ultimele decenii o profesie exactă, onorabilă și de înaltă acuratețe. Intelligence-ul de astăzi, în special prin extinderea ariei sale de manifestare în domeniul economic și privat, nu mai este doar o profesie, dar la fel ca și majoritatea profesiilor a luat aspectul unei discipline, deoarece și-a dezvoltat o metodologie recunoscută pe plan internațional; și-a dezvoltat un vocabular și concepte proprii; și-a proiectat, elaborat și rafinat tehnici și metode de lucru proprii” [4, p.138].

Chiar dacă nu există un numitor comun în privința disciplinei / teoriei de intelligence, referitor la aceste evoluții Gilad și Herring remarcă că majoritatea specialiștilor în domeniu au căzut de acord că există o „teorie a intelligence-ului” care poate servi ca bază comună de cunoștințe a noii profesii. Prin teorie aceștia înțeleg un set de generalizări empirice ce au ca scop explicarea unor fenomene și fapte specifice; teoria intelligence-ului este un set de principii generale care explică ce este intelligence-ul și ce fac profesioniștii în acest domeniu [7, p.138]. Autorii menționați afirmă că:

„...în ultimele decenii specialiștii au extrapolat întreaga bază de cunoștințe și arsenalul metodologic și practic al intelligence-ului guvernamental către domeniul economic, astfel încât intelligence-ul competitiv dispune, la ora actuală, de teoria de bază a intelligence-ului guvernamental și setul său de instrumente, în special de colectare și diseminare, dar și-a dezvoltat și propriul set de modele și tehnici profesionale, mai ales în analiză, ... care îl fac să se apropie mai mult de disciplina afacerilor. Intelligence-ul de afaceri reprezintă activitatea de monitorizare a mediului extern al firmei pentru găsirea informațiilor care sunt relevante pentru procesul decizional al firmei” [7, p.139-140].

Cercetătorul român Marian Sebe (2009), în lucrarea „Intelligence guvernamental și privat pentru competitivitate și securitate națională”, menționează că intelligence-ul de afaceri și cel competitiv sunt desfășurate la nivelul companiilor, corporațiilor și firmelor, fie aflate în proprietatea statului, fie în proprietate privată sau mixtă. În același timp, Sebe relatează că profesionistul în intelligence, deja pensionat, Arthur S. Hulnick prezintă trei aspecte ale intelligence-ului guvernamental, care sunt ușor transferabile la sectorul afacerilor: colectarea de date; analiza datelor; securitatea operațiunilor și informațiilor [7, p.140].

În această lucrare Sebe remarcă că, în viziunea Societății Profesiuniștilor Intelligence-ului Competitiv, domeniul dat nu este doar un program sistematic de culegere, analiză și management al informațiilor, care pot afecta planurile, deciziile și operațiunile unei companii, ci și un proces al sporirii și abordării competitivității pieței printr-o înțelegere / cunoaștere mai mare și etică a competitorilor unei firme și a mediului competitiv al acesteia. IC vine cu răspunsuri la întrebarea: de ce în cadrul unei industrii unele firme câștigă și ating o poziție hegemonică, iar altele, ce adesea dispun de resurse superioare, eșuează? Pentru a ajunge printre hegemoni, instituția privată interesată va avea nevoie să se implice în colectare de date la nivel tactic, să integreze aceste date în infrastructura informațiilor existente și să le analizeze, iar în final să evalueze deciziile de afaceri pe baza acestor informații [7, p.139-141].

Deci, atât intelligence-ul de afaceri, cât și cel competitiv sunt niște procese de culegere, interpretare și analiză a informațiilor privind mediul de afaceri extern și situația internă a firmei prin care are loc avertizarea timpurie a factorilor manageriali de top din companie despre amenințările, vulnerabilitățile ori oportunitățile firmei pe piață, devenind astfel suportul informațional pentru aceștia. În rezultat, Sutton (1988) prezintă și motivul pentru care companiile private sunt interesate în elaborarea unor astfel de produse analitice, prin identificarea a cinci obiective standard ale intelligence-ului competitiv pentru orice organizație: evitarea surprizelor; identificarea amenințărilor și oportunităților; obținerea avantajului competitiv prin reducerea timpului de reacție; îmbunătățirea planificării și înțelegerea mai bună a propriei companii [7, p.153-154].

Aceste domenii sunt gestionate conform managementului informațional preluat din sectorul securității naționale. În practică unele companii formează propria subunitate responsabilă de elaborarea intelligence-ului ori apelează la centre private.

Chiar dacă termenul de intelligence este de sorginte din dimensiunea informațiilor externe, actualmente semnificația acestui termen transcende limitele conținutului activității unui serviciu special, semnificând o caracteristică și a activității corporațiilor private. Doar că scopul intelligence-ului privat, spre deosebire de al celui guvernamental, este îmbunătățirea nu a stării de securitate a națiunii, ci a nivelului de siguranță și competitivitate a companiilor.

Expertul australian în informații Hank Prunckun (2010) raportează clasificarea intelligence-ului la dimensiunea conținutul informațional pe care îl abordează și cu care operează. Astfel, acesta specifică cinci tipuri majore de intelligence cu referire la mediile: securitatea națională (*National Security Intelligence*), militar (*Military Intelligence*), de aplicare a legii (*Law Enforcement Intelligence*), de afaceri (*Business Intelligence*) și privat (*Private Intelligence*). Autorul mai accentuează că diferența principală dintre diferite tipuri de intelligence depinde și de scopul urmărit prin utilizarea produsului final [11, p.12-15].

Deci, intelligence-ul modern este apreciat ca fiind activitatea bazată pe analiza informațiilor secrete și OSINT, efectuată de specialiști pregătiți și orientat spre prezentarea avertizărilor timpurii cu privire la riscurile / amenințările potențiale, la soluționarea problemelor și promovarea interesului național ori privat.

Ce este Analiza de/in intelligence?

Termenul de analiză este unul polisemantic. Printr-o abordare mai generală, analiza semnifică atât o metodă / ansamblu de metode și tehnici de cercetare, dar și un proces cognitiv, specializat, de obținere a unei cunoașteri:

„Analiza presupune activități conștiente/raționale care fac posibil un demers de cunoaștere, fiind prezentă, practic, în orice proces de cunoaștere sau decizie. Cu privire la obiectul său de studiu analiza de informații reprezintă un demers specializat de cunoaștere într-un anumit domeniu de activitate (economic, social, politic, militar etc.)” [12, p.27].

Cu referire la domeniul abordat în studiul dat, experții pe probleme de securitate națională Abram N. Shulsky și Gary J. Schmitt (2008) menționează:

„Analiza se referă la procesul de transformare a informațiilor care sunt culese în orice mod într-un produs care poate fi folosit de factorii de decizie și liderii militari” [8, p.79].

Totuși, există autori care încearcă să definească analiza de intelligence (ne vom referi la autorii români, deoarece suntem interesați a dezvăului conținutul sintagmei „analiză de intelligence” în limba română) ca un gen de activitate delimitat, cărui îi este specific obiectul său de studiu ce se referă la producerea de cunoștințe noi raportate la un domeniu distinct. Cercetătorul Ioniță Marin (2011) definește analiza de intelligence drept:

„un demers specializat de cunoaștere asupra unei problematice determinate – cea de securitate națională – în cadrul căruia sunt utilizate, în forme și modalități specifice, metode și tehnici consacrate, în scopul formulării de diagnoze, estimări și prognoze argumentate, utile în fundamentarea deciziei factorilor de autoritate în stat” [13, p.16].

Un reputat specialist în domeniul analizei informațiilor, Ionel Nițu (2018), prezintă definirea analizei de intelligence de pe poziția serviciilor speciale, reiterând punctul de vedere prezentat de către Ioniță Marin (2011), însă, totodată, specifică diferența dintre analiza de informații și analiza de intelligence, accentuând faptul că:

„ambele concepte abordează analiza ca proces cognitiv și utilizează aceeași gamă de instrumente analitice, însă diferența provine din particularitățile analizei de intelligence, care nu operează cu orice fel de informații, ci doar cu informații relevante pentru securitatea națională; din tipul de organizare necesar (departamente de analiză sau structuri analitice specializate); regulile suplimentare (pentru că lucrează cu informații secrete) și finalitatea procesului (susținerea procesului decizional, prin informarea factorilor de decizie în stat). Practic analiza de intelligence este o ramură a analizei de informații” [12, p.31].

Ambii autori menționați fac o delimitare a obiectului de studiu al analizei de intelligence, accentuând particularitățile distincte ale acestui palier de activitate ca componentă a analizei informațiilor. Însă, de rând cu această prezentare conceptuală făcută de către autorii menționați, literatura română de specialitate prezintă și alte puncte de vedere. Astfel, cercetătoarea Daniela-Elena Mitu (2014) scrie, cu referire la Craig S. Fleischer

și Babette E. Bensoussan, că analiza semnifică o combinație multifacetată și multidisciplinară a unor procese științifice și neștiințifice prin care indivizii interpretează datele sau informațiile în vederea obținerii unor semnificații profunde. În continuare autoarea conchide că aplicarea acestui proces în domeniul intelligence poartă denumirea *analiza de intelligence* sau *analiza informațiilor*, reprezentând un nod important în fluxul de intelligence ce face legătura dintre cererea de informații / nevoia de intelligence și oferirea de informații/ răspunsul intelligence-ului [10, p.73]. Autoarea se axează pe componenta de producere de cunoștințe, ca pilon de bază pentru „analiza de intelligence / analiza de informații”, accentuând că intelligence-ul este guvernamental și privat.

În prima parte a studiului nostru am arătat că domeniul de intelligence a luat naștere în cadrul serviciilor speciale, deoarece anume lipsa de informații pe diverse probleme a generat solicitările de informații veridice din partea decidenților statali și necesitatea elaborării produselor de intelligence/analitice destinate soluționării problematicilor domeniului de securitate. Actualmente, avântul analizei informațiilor rezidă în complexitatea mediului de securitate care este influențat, din contra, de abundența informațională și extinderea paletei riscurilor și pericolelor asimetrice și difuze cu impact asupra securității naționale și internaționale.

Cu referire la activitatea instituțiilor de impunere a legii, cercetătorul Ivan Lucian (2014) scrie că intelligence reprezintă o informație care i s-a adăugat valoare sau semnificație prin analiză [14, p.14]. Primordial pentru analiza de intelligence este „plusvaloarea” acționabilă ce poate fi dedusă dintr-un calup de date a căror proveniență și credibilitate a fost evaluată. Iar autorii C.G. Bărbuța și F.L. Marin (2013), cu referire la analiza de intelligence, scriu:

„Analiza informațiilor este „motorul” conceptului intelligence led policing, concept ce presupune direcționarea și dimensionarea eforturilor instituțiilor de impunere a legii pe baza utilizării informațiilor cu valoare, activitate care capătă în contextul actual o nouă dimensiune” [15, p.15].

Autoarea română I.Chiru (2019), specialist în domeniul analizei informațiilor, în încercarea de a da o definiție analizei de intelligence, prezintă opiniile mai multor cercetători [16, p.32].

Tabel

Ce este Analiza de intelligence?

Weir și Clauser, 1975, p.174.	Procesul prin care datele sunt transformate în intelligence, incluzând formularea ipotezelor, determinarea relevanței și validității (veridicității) acestora, colaționării, clasificării și interpretării lor.
Berkowitz și Goodman, 1989, p.85.	Procesul de evaluare și transformare a datelor și informațiilor deținute sub forma unor descrieri, explicații și concluzii destinate beneficiarilor de intelligence.
Millward, 1993, p.17.	Analiza presupune revizuirea faptelor cunoscute, sortarea celor importante de cele neimportante, evaluarea lor de cel puțin două ori luate împreună și formularea unei concluzii prin exercițiul judecătoresc: parțial prin inducție, parțial prin deducție.
Blenkhorn și Fleisher, 2001, p.23.	Arta de a ști ce să cauți, a selecta cu discernământ, a înțelege nivelul de rigoare reclamat de materialul pe care intenționează să îl pregătești și de a extrage, din volumul de date astfel delimitat, cea mai bună concluzie posibilă.
Shulsky și Schmitt, 2008, p.33.	Proces de transformare a informațiilor fragmentare culese într-un produs utilizabil de către factorii decidenți.

Sursa: Chiru I. (2019)

Observăm că multe dintre definițiile analizei de intelligence cuprind aspecte specifice analizei și sintezei. Înțelegerea, cunoașterea și necesitatea de a determina semnificația datelor primare sunt inerente definițiilor prezentate, deoarece se consideră că primă condiție a analizei de intelligence este determinarea semnificației informațiilor pentru a dezvolta cunoștințe și înțelegere [17, p.3]. În opinia cercetătorului Quiggin Thomas (2007) de la Centrul Canadian de Informații și Studii de Securitate, analiștii de informații sunt însărcinați cu responsabilitatea de a da sens mediului complex și incert în care activează factorii de decizie [18, p.6]. Presupunem că elaborarea cunoașterii este motivul pentru care mulți specialiști nu raportează analiza de intelligence în exclusivitate serviciilor speciale, dar și companiilor private.

„În intelligence-ul guvernamental, culegerea și analiza sunt orientate pentru monitorizarea și documentarea acelor evenimente, acțiuni, situații, fenomene care cer luarea unor decizii de securitate națională. În intelligence-ul competitiv, culegerea și analiza se centrează pe (1) industrie – grup de

unități economice clasificate după tipurile sau categoriile de produse și servicii furnizate, regiuni geografice, clienți și tehnologii utilizate și (2) competitori – actuali și viitori, direcți și indirecti, naționali și multinaționali” [16, p.33, 35].

Chiar dacă suntem de părere că analiza de intelligence ar fi un termen ce își merită dreptul de a fi apanajul activității analitice a serviciilor speciale, idee înaintată de cercetătorul și specialistul în domeniul analizei informațiilor Ionel Nițu, din considerentele că termenul de intelligence își are originea în activitatea de informații, totuși extinderea termenului de intelligence asupra activității de producere a cunoașterii și în domeniului privat (afacerilor, competitiv) va crea ulterior neclarități / confuzii în privința obiectului (domeniului) de referință la care se referă analiza de intelligence. Or, după Prunckun (2010), clasificarea intelligence-ului se realizează în dependență de conținutul informațional pe care îl abordează și cu care operează și de scopul acționabil final pentru care este elaborat produsul analitic. Respectiv, „analiza de intelligence ori a informațiilor” este elaborarea cunoașterii acționabile destinată factorului decizional, având ca domeniu de referință diverse paliere de activitate: securitatea națională, militar, de aplicare a legii, de afaceri și privat [11, p.12-15].

Observăm că termenii „analiza de intelligence” sau „analiza informațiilor” atrag atenția multor cercetători în domeniu, unii optând pentru (1) stabilirea unui semn de egalitate între analiza informațiilor și analiza de intelligence, având ca obiect de studiu problematicile de securitate națională, alții, însă, (2) pledează pentru definirea „analizei de intelligence” drept un demers specializat de cunoaștere asupra problematicilor de securitate națională, fiind o componentă a analizei informațiilor, iar unii (3) apreciază termenul de analiza de intelligence ca proces orientat spre elaborarea de cunoștințe acționabile specific nu doar instituțiilor guvernamentale (de securitate națională), dar și celor private, condiționând astfel apariția celei mai noi discipline în lumea corporatistă americană, europeană și asiatică – Intelligence-ul competitiv sau de afaceri (Business Intelligence). În acest context, analiza de intelligence s-a extins dincolo de hotarele activității de intelligence clasice.

Concluzii: de ce Analiza de securitate națională?

Este cert că analiza informațiilor este un proces cognitiv care aduce o componentă de noutate față de cunoștințele prealabile / datele preexistente. Rolul analizei informațiilor constă în furnizarea unei plusvalori din perspectiva cunoașterii problemei de interes /situației concrete, față de datele brute/primare colectate din diverse surse, fiind un proces specific unui șir de domenii de activitate, după cum am relatat mai sus. Este cunoscut și faptul că în cadrul instituțiilor de învățământ există așa discipline academice, precum: analiza politică, analiza financiară, analiza economică etc. Discipline ce sunt catalogate ca fiind cursuri de studii aplicative, care se orientează spre cunoașterea anumitor probleme /situații concrete ce se află în atenția subiectului [19, p.14]. Analiza informațiilor diferă de o cercetare teoretică pură, însă tangențele acesteia cu știința sunt semnificative prin utilizarea tehnicilor și metodelor de cercetare și prin scopul urmărit – de obținere a unor cunoștințe.

În calitate de domeniu ce furnizează cunoștințe aplicative, analiza informațiilor răspunde la următoarele întrebări:

- ✓ *Care sunt problemele abordate?*
- ✓ *Care este scopul practic pentru care urmează să fie furnizată cunoașterea?*
- ✓ *Care este cunoașterea acționabilă furnizată?*
- ✓ *Care sunt particularitățile informației utilizate?*
- ✓ *Care sunt particularitățile înseși ale procesului de transformare a informației primare în cunoaștere?*

Răspunsurile oferite la aceste întrebări și fac diferența dintre o disciplină analitică aplicativă ori alta. Astfel, răspunzând la întrebările prezentate mai sus cu referire la segmentul de securitate națională, avem: (1) analiza informațiilor de securitate națională se axează pe cercetarea problematicilor, cu un impact probabil asupra stării de securitate a cetățeanului, societății ori statului; (2) produsul final este elaborat în scopul îmbunătățirii stării de securitate națională și promovării intereselor naționale la modul practic; (3) cunoașterea diseminată factorilor decizionali instituționali ori statali sunt informațiile de securitate națională oferite ca suport de bază în identificarea, prevenirea ori contracararea consecințelor pericolelor de securitate națională, motiv pentru care soluțiile oferite trebuie să fie cât mai detaliate și practice; (4) informația utilizată este obținută prin mijloace speciale conform cadrului legal din surse secrete ori deschise ce este relevantă, în primul rând, pentru domeniul securității naționale; (5) procesul de transformare a informației primare în cunoștințe este unul etapizat, desfășurat în cadrul instituțiilor speciale și în care este antrenat personal specializat – analiștii de informații.

Aceste răspunsuri se referă la cinci componente majore, fără de care nu poate fi realizată analiza informațiilor: (1) raportarea la o problemă concretă; (2) furnizarea cunoașterii necesare pentru realizarea obiectivului înaintat; (3) prezentarea propunerilor concrete; (4) utilitatea practică a produsului analitic și (5) respectarea ciclului de intelligence.

Imboldul spre demararea unui proces de analiză a informațiilor este o problemă concretă, care necesită soluționare practică, prin oferirea unei perspective probabile de acțiune și reducerea incertitudinii vizavi de subiectul de interes. Soluția este elaborată și înaintată de către serviciul de intelligence al statului, însă realizarea practică se face printr-o decizie a beneficiarilor statali. Cunoașterea furnizată se va raporta la scopul ce se dorește a fi atins prin aplicarea soluției solicitate. Deci, indiferent de domeniul unde se realizează analiza informațiilor, procesul dat se caracterizează prin două particularități fundamentale: (1) determinarea semnificației datelor brute în scop de obținere de cunoștințe orientate la soluționarea unei probleme concrete; (2) soluția înaintată să fie acționabilă și să producă efectul așteptat de către beneficiarul / comanditarul produsului analitic. Analiza este un mijloc, prin intermediul căruia informația brută obține componenta de noutate – cunoaștere, valoarea căreia capătă expresie exterioară prin rezultatul produs în urma aplicării în practică (caracteristica acționabilă) a acesteia de către beneficiar.

Reieșind din aceste considerente, propunem utilizarea termenului „*Analiza de securitate națională*” ca definire a domeniului și procesului de activitate al analiștilor ce activează în structurile statale abilitate cu competențe în domeniul asigurării securității naționale și din perspectiva ca funcția de analist pe viitor să poată fi raportată la un standard ocupațional național, cel de „*analiză a informațiilor*”. În același timp, recomandăm „*Analiza de securitate națională*” ca titlu de disciplină academică aplicativă, specifică procesului de formare profesională a analiștilor de informații angajați în sistemul organelor securității statului.

În pofida faptului că termenul „intelligence” este de sorginte din domeniul informațiilor externe, astăzi este unul raportat în egală măsură la palierele guvernamental și privat, fapt ce creează o confuzie vizavi de obiectul de studiu al acestei discipline. Primordial rămâne aspectul de elaborare de cunoștințe, și mai puțin se regăsește domeniul concret. Or, anume domeniul pentru care se efectuează analiza informațiilor și face distincția dintre tipurile de intelligence. Mai mult ca atât, termenul „analiza de intelligence” lipsește în legislația de profil.

Orice proces analitic prezumă că poate să se desfășoare doar în baza unei sume de date brute / informație primară / raw materials (eng.) / первичные данные (rusă), motiv pentru care pledăm pentru formula „*Analiza de securitate națională*” și nu „*Analiza informațiilor de securitate națională*”, prin analogie la disciplinele academice aplicative „*Analiza politică*”, „*Analiza economică*” etc.

Analiza de securitate națională semnifică procesul de cercetare în scop de cunoaștere a situațiilor problematice, pentru identificarea și înțelegerea cărora nu sunt suficiente datele colectate prin mijloacele operative de către forțele serviciului de intelligence, ci se solicită utilizarea și a altor metode de cunoaștere.

Analiza de securitate națională: demers analitic de cunoaștere aplicativă asupra problematicilor de securitate națională ce servesc drept bază în fundamentarea deciziilor beneficiarilor legali.

Particularități ale analizei de securitate națională:

- ✓ se desfășoară în cadrul instituțiilor statale cu competențe pe palierele de informații și contrainformații;
- ✓ se efectuează în scopul soluționării problemelor de securitate națională;
- ✓ este un mijloc prin care se obțin evaluări, argumentări și prognoze vizavi de riscurile și pericolele securității naționale;
- ✓ se referă la componentă aplicativă / acționabilă pe domeniul dat;
- ✓ antrenează resurse umane specializate;
- ✓ utilizează metode și tehnici științifice de analiză și se desfășoară conform unor norme și cerințe;
- ✓ este multidimensională dar și interdisciplinară;
- ✓ produsul analitic este un mijloc de diseminare a cunoașterii către factorii decizionali;
- ✓ de regulă, conținutul produsului analitic este secretizat.

Analiza de securitate națională se desfășoară nu doar în cadrul serviciului special al Republicii Moldova, dar și în cadrul altor instituții de stat cu atribuții în domeniul securității, în calitatea lor de producători ai informațiilor de securitate națională. Astfel, conform Legii privind organele securității statului, sistemul organelor securității statului se constituie din: Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Poliția de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, Serviciul Vamal, care își desfășoară activitatea în conformitate cu legile respective și în limita competențelor

atribuite, precum și din instituțiile de învățământ și alte instituții și organizații nemilitarizate ale organelor securității statului [20].

Disciplina „Analiza de securitate națională” va genera uniformizarea și aducerea la un set de standarde naționale a curriculumului modulelor de pregătire / instruire a analiștilor din cadrul instituțiilor guvernamentale cu competențe în domeniu. Acest fapt va permite analiștilor să aibă posibilitatea de a ocupa o anumită funcție în oricare dintre structurile statale – SIS, SPPS, PF, SV, inclusiv va eficientiza nivelul de interoperabilitate informațională în activitatea practică a acestora. Și, nu în ultimul rând, o pregătire mai largă a analistului, ce s-ar axa nu doar pe procesul de elaborare a produsului de analitic, dar și pe atribuțiile funcționale în domeniul securității naționale ale fiecărei componente instituționale, va permite cultivarea și îmbunătățirea competențelor analitice ale tinerilor profesioniști pe diverse paliere ale securității naționale. În acest context, elaborarea și implementarea unui standard ocupațional al analistului de informații, ca nouă categorie profesională necesară unui șir de domenii de activitate în epoca modernă, este una imperativă, inclusiv cu reflectarea acestuia în Cadrul Național al Calificărilor ca unicul instrument național ce asigură recunoașterea calificărilor dobândite în instituțiile de învățământ din țară, pentru ca analiștii în domeniul securității naționale să posede palierul lor de competențe.

Modernitatea impune pe agenda instituțiilor de învățământ instruirea și formarea profesională în sprijinul creșterii economice, prevenirii riscurilor și amenințărilor și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere. Profesionalizarea analiștilor, parcurgerea unei cariere de analist corespund acestui obiectiv strategic și facilitează prestarea activității analitice de către persoanele profesioniste. Or, o calificare se consideră a fi dobândită atunci când o instituție statală abilitată constată că nivelul de învățare la care a ajuns o persoană a atins un anumit standard al capacităților de cunoaștere și competențe. O calificare oferă un drept legal de a practica o profesie / ocupație.

Spectrul pericolelor la adresa securității naționale s-a lărgit în mod semnificativ în ultimele decenii: de la aspectele de „hard security” – legate de pace, război, spionaj, terorism la cel de „soft security” – amenințări la adresa infrastructurilor critice, riscurile de mediu, economico-financiare, demografice, pandemiile. Acest fapt a condiționat necesitatea identificării unor surse suplimentare pentru cunoașterea mediului securității naționale. O soluție ar fi elaborarea unor formule adaptive de analiză și procesare a informațiilor cu intrări multiple care să acopere „golurile de informații și cunoaștere”. În foarte multe state deja există modele de integrare a informațiilor analitice ce vin de la toate autoritățile statale cu competențe în domeniul asigurării securității naționale, pentru a se elabora și prezenta un produs unic integrat decidentului politic, care să constituie cheia de descifrare a realității, să ofere imaginea de ansamblu pentru o înțelegere generală și detaliată asupra unor fenomene ce nu poate fi oferită de o singură instituție. Astfel, documentele vor fi elaborate conform unui algoritm și în baza unor standarde cunoscute și acceptate de către toți subiecții implicați.

Securitatea nu mai este o chestiune de acces la informație, ci de înțelegere a raportului dintre decizie și calitatea informației analizate.

Referințe:

1. MAIOR, G.C. Cunoașterea strategică în era globalizării. În: G.C. Maior (coord.). *Un război al minții. Intelligence. Servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*. București: RAO, 2010. 480 p. ISBN 978-606-8255-14-9
2. TZU, S. *Arta războiului*. București: Cartex, 2019. 158 p. ISBN 978-606-8893-26-6
3. HERMAN, M. *Intelligence power in peace and war*. Cambridge University Press, 1996. 414 p. ISBN 0521 566363
4. KENT, S. *Strategic Intelligence for American World Policy*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 1949. 224 p.
5. MAIOR, G.C. Analistul și beneficiarul de informații: rolul analizei în cunoașterea strategică. În: Maior G.C, Nițu I. (coord.). *Ars Analytica. Provocări și tendințe în analiza de intelligence*. București: RAO, 2013. 572 p. ISBN 978-606-609-474-0
6. PROCA, M., HODOROJA, V. Analiza informațiilor: bază a cunoașterii în serviciul de intelligence. În: *Studii Naționale de Securitate*. Revistă științifico-practică, 2020, nr.2(2), p.65-79. ISSN 2587-3822
7. SEBE, M. *Intelligence guvernamental și privat pentru competitivitate și securitate națională*. București: ANIMV, 2009. 270 p. ISBN 978-606-532-019-2
8. SHULSKY, A.N., SCHMITT, G.J. *Războiul tăcut. Introducere în universul informațiilor secrete*. Iași: Polirom, 2008. 366 p. ISBN 978-973-681-733-5
9. КУРИЛЮ, В. *Латентная политика. Политическая латентология: Учебное пособие*. Москва: Издательство Спутник+, 2013. 724 p. ISBN 978-5-9973-2499-5

10. MITU, D. *Intelligence postmodern – analiză, tendințe și perspective pentru sistemul de securitate*. București: ANIMV,
11. PRUNCKUN, H. *Handbook of Scientific Methods of Inquiry for Intelligence Analysis*. THE SCARECROW PRESS, INC, 2010. 249 p. ISBN 978-0-8108-7381-0 (eBook)
12. NIȚU, I. *Analiza de intelligence: o abordare din perspectiva teoriilor schimbării*. București: RAO Distribuție, 2018. 261 p. ISBN 978-606-006104-5
13. NIȚU, I. (coord.). *Ghidul analistului de intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*. București: ANIMV, 2011. 127 p. ISBN 978-606-532-059-8
14. IVAN, L. Concepte de bază în managementul informațiilor. În: Cofan, Sorina-Maria. (coord.). *Analiza informațiilor. Manual*. București: MAI, 2014. 295 p. ISBN 978-973-745-129-3
15. BĂRBUȚA, C.G., MARIN, F.L. *De la informație la intelligence*. Craiova: SITECH, 2013. 176 p. ISBN 978-606-11-3445-8
16. CHIRU, I. *Analiza în Intelligence – De la artă la știință*. București: Tritonic, 2019. 230 p. ISBN 978-606-749-390-0
17. CHARLES, A. Mangio și BONNIE, J. Wilkinson. *Intelligence Analysis: Once Again*. Interim Report. February 2008. 42 p. Disponibil: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA520278.pdf> [Accesat: 15.06.2011]
18. CHARLES, B. Vandeeper. *Applied thinking for intelligence analysis: a guide for practitioners*. 2014. 106 p. Disponibil: <http://www.airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF> [Accesat: 15.06.2021]
19. СЕМЕНОВА, В. КОЛЕСНИКОВА, В. (ред.). *Политический анализ и прогнозирование*. Питер, 2014. 432 с. ISBN 978-5-496-01140-2
20. Legea privind organele securității statului, nr.619-XIII din 31.10.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.10-11/115.

Date despre autor:

Maria PROCA, doctor în științe politice, INIS „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”.

E-mail: aprodan@mail.ru

ORCID: 0000-0002-5104-7058

Prezentat la 31.03.2022